

DE STIJGING VAN REELE LONEN, 1972-1976.

Een kritiek op de officiële cijfers.

Pieter van Driel
Niko Siljee

1. Inleiding

De jaren die achter ons liggen worden gekenmerkt door de economische crisis en een loonbeleid gericht op matiging van de loonstijging. Niettemin maken de officiële cijfers melding van een behoorlijke reële loonstijging sinds 1972, vooral voor de lagere inkomensgroepen. Zo presenteerde de regering in de Miljoenennota voor 1977 gegevens — afkomstig van het Centraal Plan Bureau (CPB) — waaruit blijkt dat het reëel vrij besteedbaar loon (de koopkracht) van de modale werknemer in 1976 bijna 8% hoger lag dan in 1972, en dat het minimumloon reëel met 16,5% vooruit is gegaan. Deze cijfers spelen uiteraard een niet onbelangrijke rol zowel bij de loononderhandelingen als bij het loon- en inkomensbeleid van het kabinet¹.

tabel 1. De stijging van het reëel vrij beschikbaar jaar-inkomen, 1972-76 (in % t.o.v. '72)

AOW	25,1
minimumloon	16,5
even meer dan het minimumloon	11,8 à 12,3
modaal inkomen	7,7
2x modaal inkomen	2,9
4x modaal inkomen	-1,1 à -1,6

Bron: voor '72-'75: Miljoenennota 1977, p. 20; voor '76: CEP 1977, pag. 109.

---

1. In de Miljoenennota 1978 werden cijfers gepubliceerd over 72-77:

AOW	27,3
minimumloon	17,8
even meer dan minimumloon	14,3
modaal	10,3
2x modaal	4,4
4x modaal	-0,5

Zie Miljoenennota 1977, pag. 10.

Uit deze cijfers kan op het eerste gezicht ook vrij moeiteloos de konklusie worden getrokken dat in vijf jaar tijd op het vlak van de inkomensnivellering forse stappen vooruit zijn gezet.

In dit artikel zullen we nagaan hoe betrouwbaar deze cijfers zijn, hoe ze berekend worden en welke interpretatie ze toelaten. Wij hebben de loonstijging van enkele inkomensgroepen nagerekend en komen tot de konklusie dat de officiële cijfers een sterk vertekend beeld geven. In paragraaf 2 geven we kort onze resultaten weer; in paragraaf 3 gaan we in op de manier waarop het CPB de loonstijging berekent; en in de 4e paragraaf gaan we na of uit deze cijfers konklusies te trekken zijn over de inkomensnivellering.

2. De stijging van reële lonen, 1972-1976.

Voor werknemers met een minimumloon sinds 1972 is de reële loonstijging eenvoudig na te rekenen. Hetzelfde geldt voor hen die uitsluitend een loonstijging hebben gekregen dankzij de verbeteringen in de CAO's (inclusief prijskompensaties) en dankzij het loonbeleid in 1974 en 1976. Voor drie inkomens-groepen hebben we dat gedaan: voor het minimum-loon; voor werknemers die sinds 1 juli 1977 het minimum-loon verdienen (en daarvoor meer); en voor werknemers met een modaal inkomen in 1975. Om de bruto-loonstijging te berekenen, hebben we voor het minimum-loon de stijging van het wettelijk vastgesteld minimum-loon sinds 1972 gehanteerd, en voor de beide andere groepen hebben we de ontwikkeling van de CAO in de metaal-industrie toegepast².

Gegeven de bruto-loonstijging van deze groepen, volgt — na aftrek van belastingen en sociale premies — het netto maandloon. Rekening houdend met de kinderbijslag en het netto vakantiegeld, volgt dan het netto jaarinkomen. Na confrontatie met de stijging van de kosten van levensonderhoud resulteert dan de stijging van het reëel inkomen.

tabel 2. Verandering van het reëel inkomen, 1972-1976 (in % t.o.v. 1972)³

	CPB	eigen berekening
minimum-loon	16,5	13,6
even meer dan het minimumloon	11,8 à 12,3	6,8
modaal loon	7,7	-0,4

Voor al deze werknemers is de reële loonontwikkeling van 1972-1976 heel wat

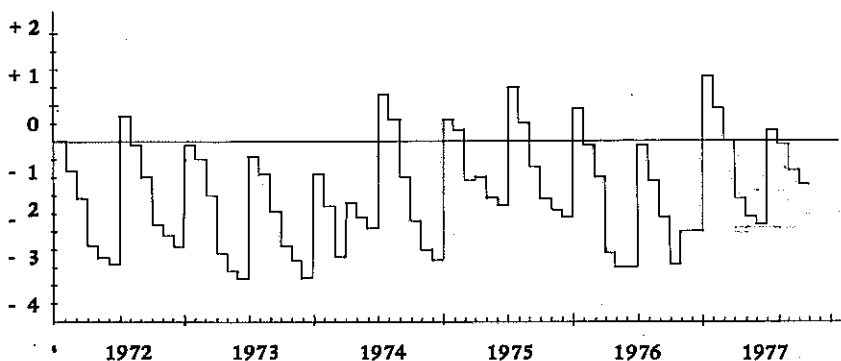
2. Voor een verantwoording van de berekeningen: zie de bijlage.

3. Bron: zie bijlage.

somberder dan het CPB ons voorhoudt. Wie in 1972 het wettelijk minimum-loon verdiende is er niet 16,5, maar 13,6% op vooruit gegaan. Wie op 1 juli 1977 is 'ingehaald' door de sterkere stijging van het minimum-loon, is er slechts 6,8% op vooruit gegaan. Wie in 1975 het modaal inkomen verdiende, en in de jaren daarvoor afhankelijk was van de CAO en het loonbeleid, ging er reëel niet 7,7% op vooruit, maar 0,4% op achteruit. *Voor de modale werknemer is de nullijn sinds 1972 al een realiteit.*

De ontwikkeling van het modale loon hebben we iets gedetailleerder onderzocht. In de bovenstaande berekening wordt het reëel inkomen over heel 1972 als uitgangspunt genomen. Als we daarentegen het reëel loon in januari 1972 als uitgangspunt nemen, ziet het er nog minder rooskleurig uit. Immers, het CAO-loon wordt in veruit de meeste gevallen slechts eenmaal per jaar – rond januari – verhoogd, en slechts halfjaarlijks beschermd tegen de stijging van de kosten van levensonderhoud. Dat geduld kunnen de prijzen – of liever degenen die de prijzen vaststellen – niet opbrengen, zodat dag in dag uit de koopkracht vermindert als gevolg van de nagenoeg continue prijsstijging. Om de gevolgen daarvan in kaart te brengen zijn we de ontwikkeling van het reëel loon sinds januari 1977 nagegaan van de man die in 1975 het modaal loon verdiende. Als gevolg van de prijsstijging lag het reëel loon *gemiddeld* in 1972 beduidend onder het niveau dat in januari van dat jaar door de vakbeweging was gerealiseerd. Welnu, sinds januari 1972 blijkt de koopkracht van de modale werknemer tot en met mei 1977 maar liefst 54 maanden onder dat niveau van januari 1972 te hebben gelegen. Dat is geen nullijn, dat is een minlijn.

grafiek 1. De ontwikkeling van de koopkracht van de modale werknemer van 1975.

3. Over de manier waarop het CPB de reële loonstijging berekent

a. De berekening van de stijging van het modale loon.

Het CPB berekent de stijging van het bruto-loon op een andere manier dan wij dat gedaan hebben. Het kiest zijn startpunt niet bij de resultaten van de CAO's, maar bij de stijging van de gemiddelde loonkosten voor alle werknemers, inclusief het hoger personeel e.d.⁴. Die gemiddelde loonkosten stijgen jaarlijks meer dan men op grond van de CAO zou verwachten. Het verschil wordt door meerdere factoren veroorzaakt. Voor de stijging van de sociale verzekeringspremies die voor rekening komen van de werkgevers, en voor de invloed van verhogingen in guldens en minimumbedragen in de prijkscompensatie corrigeert het CPB. Dan rest nog een verschil tussen de gemiddelde loonstijging per werknemer (na correctie) en de loonstijging op grond van de CAO's. Dit verschil – de zogenaamde 'incidentele' loonstijging – kan in principe aan allerlei oorzaken liggen: het hoger personeel is er wellicht méér op vooruit gegaan dan de CAO-werknemers; de minimum-loners zijn er meestal meer op vooruit gegaan; en het is zelfs mogelijk dat het gemiddeld loon op louter statistische gronden uitstijgt boven de CAO-verbetering zonder dat ook maar één werknemer er beter van wordt⁵. Het CPB blijkt nu van twee vooronderstellingen uit te gaan. Ten eerste dat 'de incidentele looncomponent die voor het totale bedrijfsleven is gerealiseerd, gelijkmatig over alle loontrekkers is verdeeld'⁶, en bovendien dat het hoger personeel elk jaar een bruto-loonstijging krijgt die even hoog ligt als de loonstijging van CAO-werknemers. *Deze beide vooronderstellingen worden evenwel niet empirisch gefundeerd, zodat de berekening van het CPB slechts een constructie op papier is*, en weinig meer dan dat. In een eerder artikel in dit tijdschrift is reeds aangegeven dat het CPB de incidentele loonstijging ten onrechte aan de 'gemiddelde CAO-werknemer' toerekent⁷. Hier willen we volstaan met een korte bespreking van enkele recente uitspraken van het CPB, waaruit blijkt dat het zich hiervan ook zeker ten dele bewust is.

In de Makro Economische Verkenning van 1978 merkt het CPB onder meer op dat "de incidentele loonstijging in de jaren '73-'75 voor een belangrijk deel

4. Voor een nauwkeuriger uiteenzetting en bespreking van deze berekeningswijze, zie: P. van Driel, W. Salverda, N. Siljee, Het loonbeleid in 1976, *Tijdschrift voor Politieke Economie*, SUA, Amsterdam, No. 77/2, pag. 43 e.v.

5. Zie: P. van Driel, W. Salverda, N. Siljee, Wat hebben de loontrekkers aan 'incidentele' loonstijging?, in: *TPE* nr 77/2, pag. 5 e.v.

6. CPB, *CEP* 1977, pag. 108.

7. Zie: P. van Driel e.a., Wat hebben de loontrekkers aan incidentele loonstijging, *TPE* No. 77/2.

een gevolg was van de wijziging in de industriële structuur en de personeels-samenstelling van bedrijven. Met name de relatieve veroudering van de actieve beroepsbevolking (o.a. ten gevolge van personeelsstoppen en verlenging van leerplicht) speelde daarbij een belangrijke rol. Daarnaast werd de omvang van het incidentele loon beïnvloed door de structurele verhoging van het minimum-loon voor volwassenen, alsmede door de invoering van het minimum jeugdloon. Al deze oorzaken tezamen verklaren vrijwel de gehele toename van het incidentele loon gedurende die periode⁸. Hoe kryptisch deze uiteenzetting op het eerste gezicht ook moge zijn, toch kan hier ontegenzeggelijk uit worden opgemaakt dat ook volgens het CPB zélf de incidentele loonstijging in het geheel niet "gelijkmatig over alle loontrekkers is verdeeld". Immers, het valt niet goed in te zien hoe een personeelsstop of de verlenging van de leerplicht leidt tot een loonsverhoging van CAO-werknemers. Voorts leidt een wijziging in de industriële structuur alleen tot een loonsverhoging van CAO-werknemers als degenen die uit bedrijven en bedrijfstakken met relatief lage lonen vertrokken of weggesaneerd zijn, elders in *beter* betaalde banen aan de slag komen. Maar daarvoor voert het CPB geen enkel bewijs aan, en dat lijkt ook moeilijk omdat voor de meesten van hen vermoedelijk het tegendeel het geval is geweest: werkloosheid en arbeidsongeschiktheid heeft vooral de laagst betaalden getroffen⁹.

Dat de structurele verhoging van het minimumloon, en de invoering van het minimum jeugdloon geleid heeft tot een extra stijging van het gemiddeld loon per werknemer, is evident. Maar het is evenzeer evident dat de modale werknemer daar niet van profiteert. Het CPB schat de werkelijke bruto-loonstijging van CAO-werknemers dus sytematisch te hoog door uit te gaan van een gelijkmatige verdeling van de incidentele loonstijging over alle werknemers. We konkluderen dat een berekening van de loonstijging van de modale werknemer aan de hand van de CAO's een betere indruk geeft van de feitelijke loonontwikkeling sinds 1972.

b. De berekening van de loonstijging van het hoger personeel

De loongroepen van 2 en 4 maal het modale inkomen bedragen in 1976 resp. f 51.500,— en f 103.000,—. Het CPB veronderstelt dat werknemers met deze salarissen elk jaar een loonstijging krijgen die precies overeenkomt met de CAO, en dat zij in gelijke mate delen in de 'incidentele' loonstijging. Deze beide veronderstellingen zijn niet empirisch gefundeerd. Nog steeds zijn de-inkomens van werknemers die buiten de CAO vallen niet openbaar, zodat we tot op heden

8. CPB, *MEV 1978*, pag. 85.

9. De verschuiving in de industriële structuur kan ook leiden tot een zuiver statistische verhoging van het gemiddeld loon als gevolg van het wegvallen van laag betaalde banen. P. van Driel e.a. t.a.p. p. 23, 24.

niets weten over de omvang van hun loonstijging sinds 1972. Die stijging kan dus lager of hoger zijn geweest dan het CPB aanneemt¹⁰.

Nu is wél bekend dat het middelbaar en hoger personeel over een veel langere periode periodieken krijgt, en aanzienlijk meer kans heeft op promotie of het vinden van een betere betrekking dan winkelbedienden of machinebankwerkers¹¹. De werknemers die in 1972 twee- of viermaal het modaal inkomen verdienden, zullen vooral onder middelbaar- en hoger personeel te vinden zijn. Het grootste deel van hen zal sinds 1972 het bruto inkomen hebben zien toenemen, niet alleen vanwege een verbetering van de salaris-schalen, maar vooral vanwege periodieken, promoties en het vinden van een betere baan. Uit de cijfers van het CPB komt dus ten onrechte de suggestie naar voren, dat hun reële inkomen praktisch gestagneerd is of zelfs gedaald zou zijn.

We moeten al met al tot de konklusie komen dat de cijfers van het CPB betreffende de bruto-loonstijging van het hoger personeel uit de lucht zijn gegrepen. Bij gebrek aan feitelijke gegevens, zullen wij hier dan ook niet verder op ingaan.

4. Over de inkomensnivellering sinds 1972

Uit de berekeningen van het CPB over de loonontwikkeling sinds 1972 worden nogal eens konklusies getrokken over de inkomensnivellering sinds dat jaar. Zo stelde Vondeling tijdens de verkiezingskampagne in dit voorjaar: "Het kabinet den Uyl is er in nog geen vier jaar tijd in geslaagd een niet onbelangrijke stap te zetten naar inkomensherverdeling", en hij staafde deze bewering met de cijfers van tabel 1¹². Zo schreef ook Flip de Kam in de VARA-verkiezingskrant¹³: "Gedurende de afgelopen vier jaar heeft het kabinet Den Uyl de inkomensverschillen in ons land flink kleiner gemaakt. Dat blijkt zonneklaar uit de tabel (bij ons tabel 1). (...) Mensen die voor hun levensonderhoud zijn aangewezen op het wettelijk minimumloon, kregen er reëel zo'n 16% bij, en de befaamde modale werknemer (...) pakte de afgelopen vier jaar 7% koopkrachtverbetering. Wie tweemaal zoveel verdiende als de modale werknemer kreeg er 2% bij". Laten we kort nagaan of dit soort konklusies gerechtvaardigd zijn.

10. De resultaten van een enquête van het Management Centre Europe wijzen erop dat vermoedelijk het hoger personeel er gemiddeld bruto meer op vooruitgegaan is dan de lager betaalden (zie: *Financieel Economisch Magazine* 2-6-77).

11. Dat blijkt uit het loonstruuktur-onderzoek van het CBS 1972. Zie P. van Driel e.a. *TPE* nr. 77/2, pag. 15-19.

12. *Volkskrant* 18-5-77.

13. *Industriebond NVV, WIK*, Amsterdam, No. 17, 4-5-1977; bijlage: De VARA-verkiezingskrant.

1. Allereerst moeten we de cijfers corrigeren voor de resultaten van paragraaf twee. Ook dan is er sprake van een aanzienlijke inkomensnivellering, zij het dat deze aantoonbaar alleen binnen de laagste inkomensgroepen heeft plaats gevonden, en gepaard is gegaan met een nullijn voor de modale werknemer. En dat is nu niet bepaald iets waar de PvdA trots op kan zijn.
  2. Vervolgens valt op dat de cijfers niet vermelden hoeveel werknemers binnen elke inkomensgroep zitten. Als echter het aantal hoger betaalden belangrijk zou zijn toegenomen, is de inkomensverdeling vermoedelijk schever geworden.
  3. De cijfers over de inkomensstijging van hoger betaalden zijn uit de lucht gegrepen, zo bleek uit de vorige paragraaf. Ook is buiten beschouwing gebleven dat juist onder de hogere inkomensgroepen de mensen te vinden zijn die naast een looninkomen nog andere bronnen van inkomen hebben: inkomen uit ondernemingswinst, uit bezit van aandelen of obligaties, uit huren en pachten, inkomen in 'natura'¹⁴, inkomen uit verkoop van aandelen (laag belast) en onbelaste inkomens zoals vermogenswinsten¹⁵.
  4. Over de inkomens van eigenaren van kapitaal, woningen, grond en van degenen met een 'vrij beroep' (artsen, apothekers, enz) wordt ons niets verteld. Men kan dus hooguit het vermoeden uitspreken dat de looninkomens gelijkmatiger verdeeld zijn, maar dat is iets anders dan de *inkomensverdeling*.
  5. Bovendien valt er nogal wat af te dingen op de realiteitswaarde van de berekening van het *netto-looninkomen* van hoger betaalden. Het CPB houdt nl. slechts rekening met aftrekkosten die voor iedereen automatisch zijn toegestaan¹⁶. Juist voor de hogere inkomensgroepen echter zijn er in ons belastingstelsel allerlei mogelijkheden om belasting te ontwijken. Het is overigens uitgerekend Flip de Kam, die daar met nadruk op gewezen heeft¹⁷.
- Samenvattend: over de reële inkomensstijging van de hogere inkomensgroepen kunnen we slechts gissen. Tegen de tijd dat het 1980 is, weten we er misschien meer van.
6. Resteert de reële loonstijging van de lager betaalden. Naast de nullijn voor de modale werknemer valt de sterke reële loonstijging van minimumloners en de mensen vlak daarboven op. Maar is het nu ook terecht om met Flip de Kam te beweren dat "mensen die voor hun levensonderhoud *zijn* aangewezen op het wettelijk minimumloon er reël zo'n 16% (moet zijn: 13,6%) bij kregen"? Nee,

14. Bijvoorbeeld: zakenreisjes, zakendiners, auto op kosten van de zaak, e.d.

15. Zie: Flip de Kam, *Betalen is voor de dommen*, Amsterdam 1977, uitg. Bert Bakker, Amsterdam, m.n. pag. 106-110; en V. Bakker, *De werkelijke nivellering in Nederland, Vrij Nederland* 16-10-76.

16. Voor 1976 o.m.: 150,- reiskosten, max. 800,- 'verwervingskosten', en geen 'buitengewone' lasten.

17. F. de Kam, t.a.p. pag. 106-110.

want die stijging geldt slechts voor een deel van de minimumloners, namelijk zij die al vanaf 1972 op dat niveau zitten, en dat geldt voor slechts rond 1% van de huidige loonafhankelijke beroepsbevolking¹⁸. Kijken we bovendien naar de voorgeschiedenis, dan wordt het herverdelend effect van de minimumloonstijging nog minder spectaculair. Want dan blijkt dat de extra verhoging van het minimumloon in 1973 en 1974 plaats vond "met het oog op het *achterblijven* van het minimumloon bij de ontwikkeling van de verdiende lonen"¹⁹. De herverdeling sinds 1972 is dus al met al heel wat minder spectaculair als bij oppervlakkige beschouwing van tabel 1 wel zou blijken.

Konklusies: over de inkomensnivellering sinds 1972 valt eigenlijk niets met zekerheid te zeggen. Pas als het CBS (op basis van de belastingdienst) hierover cijfers publiceert, hebben we meer zekerheid, en dat zal niet voor 1980 zijn. Een ding weten we wel: binnen de groep der laagst betaalden heeft nivellering plaats gevonden. De minimumloners hebben hun achterstand – opgelopen tijdens hoogconjunctuur en rechtse kabinetten – meer dan ingelopen. Dat betreft een kleine werknemersgroep²⁰. De werknemers tussen het minimumloon en het modale loon – meer dan 40% van de werknemers van 23 jaar en ouder – zijn er veel minder op vooruitgegaan: de mensen vlak boven het minimumloon ongeveer 7%, en de modale werknemers in meerderheid niets.

18. In november 1971 telde het CBS 19.200 mannelijke en 26.600 vrouwelijke werknemers van 23 jaar en ouder, die fulltime werkten tegen het minimumloon. Dat is samen 1,17% van de huidige totale loonafhankelijke beroepsbevolking (in manjaren). Zie CBS, *Sociale Maandstatistiek*, Den Haag, okt. '75, pag. 562.

19. Idem pag. 557 e.v. In het najaar van 1964 (kort na de invoering van het wettelijk minimumloon) bedroeg het minimumloon rond 64% van het gemiddeld verdiende bruto-loon van mannelijke werknemers in de industrie. In het najaar van 1968 was dat gezakt naar ongeveer 68%, en eind 1974 weer gestegen tot iets minder dan 70%.

20. Zodra we alle uitkeringsgerechtigden erbij nemen, die netto ongeveer het minimuminkomen ontvangen, komen we natuurlijk veel hoger uit: naar schatting één op de zes huishoudens moet anno 1976 rond komen van dit minimum. Zie: V. Bakker, *De bodem van het maatschappelijk welzijn*, *Vrij Nederland*, 17-5-75.

APPENDIX

1. Berekening van de netto loonontwikkeling

Voor de werknemers met een minimumloon is de bruto loonontwikkeling ontleend aan de wettelijke minima²¹. De vakantie toeslag is berekend als 6,4% over 12 maal het bruto loon in januari voor de jaren 1972 en 1973; voor de overige jaren als 7% over het bruto maandloon in de periode mei – april voorafgaand aan de betreffende vakantietoeslag²².

Voor de bruto loonontwikkeling van de categorie 'even boven het minimumloon' zijn we gestart met het minimumloon per 1 juli 1977. Vervolgens is daarop met terugwerkende kracht de CAO metaalindustrie toegepast, voor de jaren 1972, 1973, 1975. Voor 1974 en 1976 zijn de loonmaatregelen toegepast. Voor 1977 is een schatting gemaakt. Een en ander is samengevat in schema 1.

Voor de werknemers met een modaal inkomen zijn we gestart met een bruto jaarloon in 1975 van f 23.000,—. Met behulp van de prijskompensatie per 1 juli 1975 en de vakantie-toeslag is het jaarloon in een maandloon omgerekend. Op het maandloon is de ontwikkeling volgens schema 1 toegepast.

Schema 1. Overzicht CAO metaalindustrie. 1972-1976

datum	prijskompensatie %	minimum per %	initiële verbetering	vakantietoeslag %	minimum
1-1-'72	3 % ^a	—	1,5 % ^a	7,4% over bruto	f 1080,—
1-7-'72	0,5%	—	—	loon jan. x 12	
1-1-'73	4 %	—	1,5% + f 25,—	8% over bruto	f 1296,—
1-7-'73	3,9%	f 13,—	—	loon juli '72 – juni '73	
1-1-'74	3,2%	f 13,—	f 30,—	8% over bruto loon	f 1416,—
1-4-'74	3 %	—	f 15,—	juli '73 – juni '74	
1-7-'74	3,77%	f 13,33	—	—	—
1-1-'75	3,35%	f 13,33	1,65% ^b mini- maal f 26,—	8% over bruto loon	f 1605,96
1-7-'75	5,17%	f 15,21	—	juni '75 x 12	
1-1-'76	4,5%	f 15,21	—	8% over bruto loon	f 1678,68
1-7-'76	f 30,—	—	—	juni '75 x 12	
1-11-'76	f 60,—	—	—	—	—
1-1-'77	2,5%	—	1,2 à 2% ^c	8% over bruto loon	
1-7-'77	3,3%	—	—	juni '77 x 12	

a. Ontleend aan F. Leynse, A. Teulings, *Nieuwe vormen van industriële aktie*, SUN Nijmegen, 1974, p. 77, 78. K. van Doorn e.a., *De beheerste vakbeweging*, Van Gennep Amsterdam 1976, p. 488 e.v.

b. De initiële verbetering is een schatting. De stijging van de index regelingslonen komt lager uit, de CAO metaalindustrie hoger. De CAO's in andere bedrijfstakken variëren van 1,4% tot 2%.

c. Op moment van berekenen was de CAO metaalindustrie nog niet gepubliceerd. In de berekening is 1,8% aangehouden.

Bron: Ministerie van Sociale Zaken, *CAO's in Nederland*, Staatsuitgeverij Den Haag 1972 t/m 1976.

21. Ministerie van Sociale Zaken, *Stand van zaken bij de sociale verzekeringen en voorzieningen*, Den Haag, 1972 t/m 1977.

De netto maandlonen en de netto vakantietoelage zijn als volgt berekend. Het bruto bedrag is verminderd met een pensioenpremie. De premie percentages zijn ontleend aan het CPB. Het betreffen landelijk gemiddelden²³. Op de bruto bedragen zijn, na aftrek van de pensioenpremie, de premieheffingen ZW, ZFW, WW en WAO toegepast. De WW-premie verschilt per bedrijfstak; in de berekening is het landelijk gemiddelde aangehouden²⁴. De premie AOW/AWW en de loonbelasting zijn berekend met behulp van de 'Witte tabellen' voor de inhouding van de loonbelasting en premie AOW/AWW. De loonbelasting is berekend volgens het tarief voor gehuwde werknemers met twee kinderen. De vakantieuitkering en de toeslag in november 1976 zijn belast volgens het tarief bijzondere beloning. De kinderbijslag wordt per kwartaal uitgekeerd. Wij hebben de kinderbijslag per maand opgenomen. Er is kinderbijslag voor 2 kinderen berekend²⁵. Het resultaat treft u in tabel 3 en 4 aan.

tabel 3. Bruto en netto inkomen van werknemers met twee kinderen onder de 16 jaar en een inkomen op het niveau van resp. het minimumloon, even boven het minimumloon (ingehaald per 1-7-'77) en een modaal inkomen in 1975.

periode	bruto loon	pensioen premie	ZW/ZFW WW/WAO	AOW AWW	loonbelasting	kinderbijslag	netto-loon
minimumloon							
1972							
jan-jun	813,80	—	56,56	91,50	33,25	109,98	742,47
jul-dec	860,60	—	59,81	96,60	39,64	116,48	780,73
vakantie	625,—	—	43,44	70,63	78,75	—	402,18
1976							
jan-jun	1440,40	—	149,80	162,50	78,—	151,06	1201,16
jul-dec	1470,30	—	134,53	165,90	83,—	152,88	1239,75
toeslag	60,—	—	5,49	6,78	10,08	—	37,65
vakantie	1146,52	—	119,23	129,55	192,60	—	705,04
1977							
jan-jun	1537,90	—	137,29	171,90	78,50	157,30	1307,51
jul-dec	1591,20	—	142,43	178,—	87,60	158,60	1341,77
vakantie	1253,99	—	109,90	140,45	208,16	—	795,48

22. Telefonische opgave van het Ministerie van Sociale Zaken.

23. De pensioenpremie is als volgt berekend:

1972	2,15%	1974	2,25%	1976	2,35%
1973	2,20%	1975	2,30%	1977	2,15%

24. Ministerie van Sociale Zaken. *Stand van zaken bij de sociale verzekeringen en voorzieningen*. Den Haag, 1972 t/m 1977.

25. T.a.p.

even boven het minimumloon (ingehaald per 1-7-'77)²⁶

1972								
jan-jun	888,81	19,11	60,44	97,70	41,45	109,98	780,09	
jul-dec	924,52	19,28	62,87	101,70	46,02	116,48	810,53	
vakantie	682,61	14,68	46,42	75,48	84,16	—	461,87	
1976								
jan-jun	1446,22	33,99	146,87	159,—	72,90	151,06	1184,52	
jul-dec	1476,22	34,69	131,90	162,50	78,—	152,88	1222,01	
toeslag	60,—	1,41	5,36	6,62	9,84	—	36,77	
vakantie	1165,48	27,39	118,36	128,60	191,20	—	699,93	
1977								
jan-jun	1540,37	33,18	134,34	168,50	73,50	157,30	1288,21	
jul-dec	1591,20	34,21	139,14	174,10	81,80	158,60	1320,55	
vakantie	1257,99	27,05	107,68	137,87	204,34	—	781,05	

periode	bruto loon	pensioen premie	ZW/ZFW WW/WAO	AOW AWW	loon- belasting	kinder- bijslag	netto- loon
modaal inkomen in 1975							
1972							
jan-jun	1258,82	27,07	85,61	139,—	104,65	109,98	1012,48
jul-dec	1309,39	28,15	89,05	144,70	112,37	116,48	1051,60
vakantie	1117,83	24,03	76,02	123,60	165,16	—	729,02
1973							
jan-jun	1407,19	30,96	117,67	157,83	129,—	120,12	1091,85
jul-dec	1462,07	32,17	122,26	163,57	139,50	123,50	1128,07
vakantie	1303,96	28,69	109,04	146,66	269,08	—	750,49
1974							
jan-mrt	1537,52	34,59	137,52	175,10	146,50	127,92	1171,73
apr-jun	1597,75	35,95	142,90	182,10	159,10	127,92	1205,62
jul-dec	1654,58	37,23	147,99	188,57	160,17	135,72	1256,34
vakantie	1439,80	32,40	128,78	164,67	281,48	—	832,47
1975							
jan-mrt	1733,21	39,86	161,71	192,60	159,—	139,88	1319,92
apr-jun	1733,21	39,86	161,71	192,—	142,50	139,88	1337,02
jul-dec	1822,82	41,92	170,08	202,60	162,30	144,56	1390,48
vakantie	1663,88	38,27	155,25	185,32	325,12	—	959,92
1976							
jan-jun	1905,39	44,78	193,50	211,20	168,—	151,06	1438,97
jul-dec	1935,39	45,48	172,93	214,10	173,80	152,88	1481,96
toeslag	60,—	1,41	5,36	6,62	13,42	—	33,19
vakantie	1829,17	42,99	185,76	201,84	409,04	—	989,54
1977							
jan-jun	2019,49	43,49	179,57	222,70	170,60	157,30	1560,50
jul-dec	2041,28	44,85	185,87	230,30	185,40	158,60	1598,31
vakantie	1938,91	41,67	171,96	212,49	428,77	—	1084,—

26. De vakantietoeslag is niet berekend volgens de CAO metaalindustrie, maar overeenkomstig de vakantietoeslag bij het minimumloon.

tabel 4.

Bruto, netto en reëel jaarinkomen van werknemers met twee kinderen onder de 16 jaar. Minimumloon; even boven het minimumloon; modaal (1975) loon.
1972 = 100

jaar	bruto loon ^a guldens	netto loon ^b guldens	index	prijs- index	reëel beschikbaar inkomen index
minimumloon					
1972	10.671,40	9.541,38	100	100	100
1976	18.670,62	15.388,15	161,3	142,0	113,6
1977	20.028,59	16.691,16	174,9	151,5	115,4
even boven het minimumloon (ingeaald per 1-7-'77) ²⁷					
1972	11.562,59	10.005,59	100	100	100
1976	18.760,12	15.175,88	151,7	142,0	106,8
1977	20.047,41	16.433,61	164,2	151,5	108,4
modaal inkomen in 1975					
1972	16.527,09	13.133,50	100	100	100
1973	18.519,52	14.070,01	107,3	108,0	99,4
1974	20.773,09	15.502,56	118,2	118,4	99,8
1975	23.000,06	17.293,62	131,9	130,5	101,1
1976	24.933,85	18.548,31	141,4	142,0	99,6
1977	26.303,53	20.036,86	152,8	151,5	100,9

a. Inklusief vakantietoeslag

b. Inklusief vakantietoeslag en kinderbijslag

Bron: Kolom 1 en 2: Tabel 3.

Kolom 4: Berekend aan de hand van de prijsindex voor gezinskonsomptie reeks werknemersgezinnen. CBS, Sociale Maandstatistiek. Den Haag. 1977 is ontleend aan MEV'78. p. 70; het betreft een prognose voor 1977.

Kolom 5: De ontwikkeling van het reële inkomen wordt gevonden door op grond van de stijging van het prijsniveau te berekenen met hoeveel het netto-inkomen had moeten stijgen om de koopkracht te handhaven, en vervolgens het (positieve of negatieve) verschil met het werkelijke netto-inkomen uit te drukken als percentage van dit inkomensniveau dat de koopkracht zou handhaven. Berekend als $\left\{ \frac{\text{kolom 3} - \text{kolom 4}}{\text{kolom 4}} \right\} \times 100 + 100$.

2. Enkele opmerkingen per inkomensgroep

a. Het minimumloon

Bij de netto berekening voor het minimumloon is geen rekening gehouden met een pensioenpremie. Ervan uitgaand dat de meeste pensioenregelingen aanvullend zijn op de AOW, kan een werknemer met het minimumloon zijn pensioenrechten niet verbeteren met een bedrijfspensioen. Bovendien zou zijn huidige inkomen bij inhouding van pensioenpremie onder het huidige OAW niveau komen.

27. Wanneer de vakantietoeslag overeenkomstig de CAO metaalindustrie berekend wordt, wordt de index van het reëel beschikbaar inkomen: 1972 = 100; 1976 = 105,9.

Het verschil tussen onze berekening van de netto loonontwikkeling en die van het CPB zijn we voor 1975 en 1976 in detail nagegaan²⁸. Hoewel de reële inkomensstijging voor werknemers met het minimumloon van 1975 op 1976 bij het CPB slechts 0,04% hoger is dan bij ons leveren de gekonstateerde verschillen wel een volledige verklaring voor de afwijking in de hele periode. De methodes verschillen op zes punten:

1. De vakantietoeslag. Het CPB rekent in de jaren 1975 en 1976 een vakantietoeslag van 7% over het lopende kalenderjaar. Wij rekenen 7% over de periode mei-april voorafgaand aan de betreffende vakantietoeslag.
2. Wij hebben geen pensioenpremie ingehouden. Het CPB doet dat wel.
3. De premies ZW, ZFW, WW en WAO liggen bij het CPB in 1975 0,1% en in 1976 0,11% hoger dan bij ons.
4. De AOW/AWW premie wordt door het CPB berekend over het premiëplichtig inkomen. Het premiëplichtig inkomen ontstaat door het bruto jaarloon te verminderen met de pensioenpremie, de 4% regeling, de reiskostenvergoeding en het verschil tussen de som van de premies WW, ZW en WAO met de werkgeversbijdrage in de ziekenfondspremie. Wij hanteren de 'witte tabellen', waarin deze toegestane aftrekposten verwerkt zijn.
5. Het CPB hanteert de tarieven van de inkomstenbelasting. Wij hanteren de 'witte tabellen' voor de loonbelasting.
6. Het CPB corrigeert de stijging van de kosten van levensonderhoud voor het sociaal verzekerde deel van de medische diensten. Dat hebben wij niet gedaan.

De punten 1, 2 en 4 leveren een lagere reële stijging bij het CPB op. Punt 3 is verwaarloosbaar. Punten 5 en 6 leveren een hogere reële stijging bij het CPB op.

b. De loonontwikkeling voor werknemers met een inkomen even boven het minimumloon en een modaal inkomen; 1972-1977.

Voor de berekening van de bruto loonontwikkeling staan meerdere wegen open. Het CPB ontleend de bruto loonstijging aan de stijging van de loonsom per werknemer²⁹. Deze methode hebben we om vier redenen niet gevolgd.

- a. In de bruto loonstijging voor de modale werknemer rekent het CPB — ten onrechte — de incidentele loonstijging mee. Op zich is correctie hiervoor mogelijk.
- b. De stijging van de loonsom per werknemer wordt vastgesteld met behulp van een enquête onder bedrijven voor lopend en komend jaar. Zij berust op gegevens uit de 'Nationale Rekeningen' voor het verleden. In het eerste geval is de betrouwbaarheid onbekend. In het tweede geval kunnen statische invloeden een rol spelen (verschuivingen in de samenstelling van de werkzame beroepsbevolking).
- c. De stijging van de loonsom per werknemer is een gemiddelde. In geval van verhoging in guldens en minima in de prijkscompensatie resulteert voor verschillende loonhoogtes een verschillende stijgingspercentage. De verschillende stijgingspercentages zijn uit de stijging van de loonsom per werknemer niet af te leiden.
- d. De CPB berekening voor de modale werknemer geldt een elk jaar opnieuw vastgesteld modaal inkomen, aan de hand van de laagste premiegrens in de ZFW. Dit is het bedrag waarover maximaal de premie ZFW wordt berekend³⁰.

Hoewel de bezwaren a en d wel te ondervangen zijn, is het onder b en c gestelde voldoende aanleiding om een andere methode te zoeken.

Een tweede mogelijkheid voor het berekenen van de bruto loonontwikkeling biedt de index regelingslonen. Ook aan deze methode kleven bezwaren. Een aantal loonsverhogingen

28. Op grond van een berekeningsoverzicht ons door het CPB verstrekt.

29. P. van Driel e.a. Het loonbeleid in 1976. TPE 77/2. SUA. Amsterdam, p. 46.

30. De stijging van de premiegrens per jaar is niet gelijk aan de stijging van het gemiddeld inkomen, zodat de CPB berekening een aaneenrijging wordt van stijgingspercentages van een telkenjare ander loonniveau.

worden in guldens verleend, bovendien gelden er minimum-bedragen per procent prijkscompensatie. Beide impliceren een hogere procentuele bruto-loonstijging voor de lager betaalde werknemers, dan voor de overige CAO-werknemers geldt. Hierdoor stijgt de index regelingslonen — voorzover beide factoren in de basis-loontabellen verwerkt zijn — sterker dan de bruto-loonstijging van de modale werknemer. Voor de berekening van de bruto loonstijging van werknemers met een inkomen even boven het minimumloon zal de index te laag uitkomen, omdat verhogingen in guldens en minima in de prijkscompensatie voor hen sterker werken dan uit de index blijkt.

Een derde methode betreft de index verdiende lonen. Het bezwaar tegen de index regelingslonen geldt ook voor de index verdiende lonen. Bovendien wordt de index verdiende lonen alleen voor oktober en april berekend (naast een hele summiere voor januari en juli).

Een vierde — door ons toegepaste methode — betreft de berekening van de bruto loonstijging aan de hand van één of meer CAO's. Bij deze methode is het niet mogelijk incidentele loonstijgingen te verwerken (toeslagen, promoties, functie herwaardering). Bovendien is generalisatie van de resultaten afhankelijk van de representativiteit van de gekozen CAO. Daartegenover staat dat loonsverhogingen in guldens en minima in de prijkscompensatie goed in de bruto loonstijging tot uiting komen. We hebben de berekening gemaakt aan de hand van de CAO metaalindustrie, die relatief hoge minima in de prijkscompensatie kent.

Te verwachten valt dat de berekening aan de hand van de CAO metaal industrie voor de modale werknemer

- lager uitvalt dan de CPB berekening
- lager uitvalt dan de CPB berekening, gecorrigeerd voor incidenteel
- lager uitvalt dan de index regelingslonen
- lager uitvalt dan de index verdiende lonen

Voor de werknemers met een inkomen even boven het minimum loon zal een en ander hoger uitvallen. Alleen voor de CPB berekening valt dat niet op voorhand te zeggen³¹

De verschillende methoden voor bruto loonstijging leveren het volgende beeld op. Zie tabel 5 en 6.

tabel 5. Bruto loonstijging in % t.o.v. gemiddelde 1972. Alternatieve methoden.

	CPB modale werknemer		Index regelingslonen Volwassen werknemers		CAO metaalindustrie	
	inkl. inciden teel (1)	exkl. inciden- teel (2)	Partik. bedrijf (3)	Metaal & Elektro- techniek (4)	Modale werk- nemer (5)	Even boven minimum- loon (6)
1975	44,8	40,4 à 41,0	44	42	39,2	47,9
1976	59,9	52,1 à 53,5	57	54	50,9	62,2
1977	73,6	62,9 à 64,4			59,2	73,4

Bronnen: Kolom 1 en 2: CEP's 1974-1977; MEV 1978.

Kolom 3 en 4: CBS, Sociale maandstatistiek feb. 1977, p. 165. De index is inclusief vakantie-uitkering, spaarloon en andere bijzondere uitkeringen. Kolom 5 en 6: Tabel 4

31. Voor de categorie 'even boven het minimumloon' hanteert het CPB een bruto jaarinkomen in 1975 dat f 500,— boven het minimumloon ligt. Waarschijnlijk geldt dat ook voor andere jaren. In onze berekening geldt een bruto jaarinkomen in 1975 dat f 350,—

tabel 6

Oktobercijfers verdiende lonen, regelingslonen en CAO metaalindustrie.

	in % t.o.v. oktober 1972					
	Index verdiende lonen Volwassen werknemers ^a		Index regelingslonen ^{3a} Volwassen werknemers		CAO metaal- industrie	
	Part. bedrijf	Metaal & Elektro- techniek	Partik. bedrijf	Metaal & Elektro- techniek	Modale werk- nemer	Even bo- ven mini- mumloon
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	
okt '75	42	44	43,7	41,2	39,2	49,0
okt '76	53	55	52,4	52,9	47,8	59,7
okt '77					55,9	72,1

a. Mannelijke werknemers.

Bronnen: Kolom 1 en 2: CBS, *Sociale maandstatistiek* juni 1977 p. 455. Het betreft weklonen.

Kolom 3 en 4: CBS *Sociale maandstatistiek* juli 1975 p. 402, jan. 1977 p. 50 en juni 1977 p. 448. De index is exclusief bijzondere uitkeringen. Het betreft week- en maandlonen.

Kolom 5 en 6: Tabel 3.

Zoals verwacht komt de berekening voor de modale werknemer met behulp van de CAO metaalindustrie lager uit dan met de overige methoden, omdat de andere methoden niet gecorrigeerd zijn voor de invloed van verhogingen in guldens en minima in de prijs-kompensatie op de lonen beneden het modale niveau. De berekening voor werknemers met een loon even boven het minimum komt, zoals verwacht mocht worden, hoger uit.

De representativiteit van de berekening aan de hand van de CAO metaalindustrie is moeilijker te beoordelen. Tot en met 1974 stijgt de index regelingslonen voor de metaal en elektrotechniek sterker dan voor het gehele particuliere bedrijf. Daarna stijgt zij minder. De verschillen kunnen veroorzaakt worden door verschillen in CAO verbetering en/of door verschillen in gemiddeld verdiend CAO inkomen, waardoor verhogingen in guldens een verschillende procentuele stijging te zien geven.

Het verschil in de reële loonstijging voor werknemers met een inkomen even boven het minimumloon en een modaal inkomen bij de berekening van het CPB en die van ons wordt vooral veroorzaakt door een verschil in bruto loonstijging. Het grootste deel van dit verschil wordt veroorzaakt door de incidentele loonstijging. Zie tabel 5. Verder gelden ook hier de punten 3 t/m 6 uit de vergelijking van de CPB berekening en die van ons voor het minimumloon.

boven het door het CPB gehanteerde minimumloon ligt en f 450,- boven het door ons gehanteerde minimumloon. Het CPB rekent een stijging van het bruto jaarinkomen van 1975 op 1976 van 11,1%. In onze berekening is dat 9,7%. Naar wij aannemen wordt het verschil vooral veroorzaakt door de incidentele loonstijging. Wellicht speelt het uitstralingseffekt van het minimumloon voor dit loonniveau een rol. Zie TPE 77/2 p. 12-14. In dat geval onderschatten we de bruto stijging voor dit loonniveau. 32. De indexcijfers worden in gehele procenten gegeven. Daardoor staan kolom 3 en 4 een afwijking van 1% punt naar boven en naar beneden toe.